

Николай Ковачев

ЕДНА ОБОБЩАВАЩА КНИГА ПО ТОПОНИМИЯ НА АРХЕОЛОГА ВАСИЛ МИКОВ ВЪЛОВ

Не са много историците - археолози у нас, които в своята научно-изследователска дейност дирят сътрудничество и с топонимията. Редом с акад. Йордан Иванов, археологът Васил Миков е тясно свързан със събирането и проучването на значителен брой местни названия у нас. Роден на 4 април 1891 г. в Ябланица (поч. на 13 авг. 1970 г. в София), той завършва история и география в Софийския университет (1922). Постъпва уредник по праистория в Народния исторически музей в София (1931), където всецяло се отдава на проучване на археологическите паметници в страната и по създаване археологическата им карта. Извършва многобройни престижни разкопки на праисторически и други обекти при с. Кунино, Криводол, Дуванлии; установява хронологичните пластове на живот в Деветашката и Рабишката пещери. Издава над 200 монографии, студии и статии с изключително приносен характер като: *Праисторически селища и находки в България* (1933); *Идолната пластика през новокаменната епоха в България* (1935); *По следите на племената и народите, живели в нашата страна* (1956); *Златното съкровище от Вълчитрън* (1958); *Деветашката пещера* (в съавт., 1960) и др.

На топонимичните си интереси в унисон с археологическите си издирвания Миков посвещава единствената си книга *Произход и значение на ИМЕПАТА на нашите градове, села, реки, планини и места*. (Б-ка "Наука и знание", № 1. П-ца "Хр. Г. Данов". С., 1943, 316 с.)

Независимо от някои слабости при отделни тълкувания на местни имена, акад. Вл. Георгиев я определя като завършек на един етап от развитието на топонимията ни с представители като Ст. Младенов, Д. Дечев, Г. Кацаров, Ат. Илиев, В. Бешевлиев., ценността ѝ се определя от това, че в нея "е събран, класифициран и обяснен значителен материал" (Бълг. етимология и ономастика, С., 1960, с. 17). До

появата на тази книга липсва достатъчен опит за обобщаване на значителен топонимичен материал. Според проф. Ив. Д у р и д а н о в тази празнота се запълва от добре замисления популярен труд на археолога В. Миков. Авторът разглежда местните названия от историческо и етнографски гледище, но без необходим лингвистичен анализ (Р а з в о й на бълг. ономастика. II. Топонимия. – О н о м а с т и с а, № 4, Kraków, 1957, с. 249).

Изследването на Миков съдържа: Предговор, Съкращения, Увод – общи бележки, Класификация на местните имена по групи, Литература и Показалец на имената.

В “Предговор”-а авторът уведомява, че работата му в музея е наложила и дала възможност да пропътува “по всички посоки по-голямата част от българските земи, като покрай специалните ми интереси започнах да събирам и топографски имена” (с. 5). При посещение на всяко село записва с необходимите бележки всички имена в землището му. В продължение на много години в картотеката му се съхраняват над 25 хиляди топоними (местни имена). Първоначално проектира да ги подработи в речник, но преценява, че в този си вид той ще бъде необходим за малък брой специалисти. Затова “като имах горното предвид, предпочетох, доколкото опитът при събирането на названията ме научи и познанията ми стигат, да дам друг вид на своя труд – именно чрез разпределение на имената според техния народностен произход и тяхното значение” (с. 6). В класификацията си включва не само от събраните на терена местни имена (МИ), но и такива от различен народностноезиков произход, съдържащи се в исторически и епиграфски извори. Всяка отделна група се предшества от кратък исторически преглед. “Всяко наименование се тълкува не чрез даване на съответната му по значение дума или чрез обширни етимологически обяснения, а чрез сравнения, при които се дават и всички други названия със същото значение, но от различен народностен произход” (с. 7). За улеснение търсенето на отделно МИ в края книгата е придружена с подробен “Показалец на имената” (275–313).

Подборът в отделната класификационна група съдържа най-характерни МИ по форма и значение, по езиков произход.

Авторът отчита трудностите при тълкуването на отделни имена, имайки предвид ограниченото състояние на топонимичните ни етимологични изследвания до момента. “Но от друга страна вярвам, че обясненията ми върху значението на голям брой названия ще са поверни от тълкуванията, които биха дали специалистите езиковеди. Това е така, защото едно е да се работи в кабинет, в който изследват

разполага със събрани чрез други или от втора ръка названия, и друго е да се записват топографските имена на самото място, гдето събирачът има възможност да види точното разположение на селището, реката, височината..” (с. 8).

По време на събирането на МИ от местни жители на терена, Миков навлиза в лабораторията по създаването на имената и споделя: “...дойдох до заключение, че населението, както в миналото, така и днес, независимо от неговия народностен произход, е давало поразително верни и безпогрешни наименования на местността” (с. 8) и дава за пример своето тълкуване на *Тетевене* от стб. титиво “проточено, опънато”, а не по “жители от Тетово”, а на *Гложене* не от *глог* “вид трън”, а от стб. *гложно* “шумно”, във връзка с шума на водите на р. Вит и на вятъра по негов тесен пролом.

В “Увод”-а в исторически план се засяга характеристиката на топонимите и важността им като извор за народноезиковите и историко-поселищните изследвания, за археологическо-топонимичните и топонимично-археологическите проучвания и датирания. Докато археологическите материали отчитат степента в културата на изчезналите народи и отчасти техните имена, то МИ съобщава кои и какви народи са живели на нашите земи и определят техните етнографски оазиси или граници – “въз основа на МИ народите, които са ги създали, сами разказват своята дълга или кратка история” (с. 14). Това прави “топографските названия” неизчерпаем източник за езиковедите. Тук Миков се докосва до въпроса за относителната трайност на МИ, оставяйки често пъти единствените свидетели за пребиваването да дадена етнична група или народ в определена територия – “никой друг документ така добре не ни запознава с етнографските и политическите граници на народите, както местните названия” (с. 16). Чрез тях могат да се проследят културните влияния от един народ на друг: между траки, гърци, римляни, славяни, като за нас най-голям интерес представляват топографските названия от славянски произход, запазени в страната и извън нея на Балканите – в Гърция, Албания, Румъния, в Тракия и Македония.

След тези общи бележки видният археолог, преценявайки важността на МИ, заключава и чертае бъдещите задачи на топонимията ни: “Събирането на тези ценни материали трябва да се подеме по-скоро и не от един или двама, а от много, и от по-добре подготвени работници. Предстоят още много години докато се съберат всички топографски имена от всички кътове на българските земи. И едва след като се съберат всичките названия ще може да се пристъпи към тяхното тълкуване и издаване в няколко по-големи книги” (с. 318).

Това желание у нас е подето, но за съжаление все още недовършено.

Същинската част на изследването съдържа класификация на МИ по групи: Народни тълкувания на имената; Промени в селищните и местните имена; Изчезнали и забравени имена; Преведени имена; Видоизменени и осмислени имена; Запазени названия; Пренесени имена; Тракийски имена; Илирийски имена; Имена от гръцки произход; Названия от латински и вулгаро-латински; Славянски наименования; Названия от чужд произход със славянски наставки; Имена с наставка *-щица*; Прабългарски и печенежко-кумански имена; Турски имена; Названия с турски изговор; Албански названия; Имена, свързани с народност; Названия, свързани с обществения живот; Имена – с войни, бунтове, войници, грабежи; – с привилегии, правдини, задължения, данъци; Имена, свързани с лица; – с понятията жена, мома, мъж; – със занаятия; Названия, свързани с град, крепост, кула, село, постройка, стар път, граница; – във връзка с храмове, църкви, манастири, джамии, светии; – във връзка със самодиви, змейове, зли духове, езически вярвания; – с вода, река, поток, извор, езеро, блато, мочур, безводие; – с бани, топло и студено – с изложение на мястото на слънце, сянка, вятър; – със земеповърхни форми; – във връзка с пещери, пропасти, ями, вдлъбнатини; По състав на почвата; – във връзка с растения; – във връзка с животинския мир; – във връзка с външен вид; – във връзка с големина, малко, високо, ниско, широко, тясно, долно, средно, горно, старо, ново; Имена, свързани с цвят; – във връзка с количество; – свързани с миризма и вкус; Отглаголни съществителни; Названия, свързани с разни предмети и Неопределени названия.

До голяма степен групите в класификацията на Миков влизат и в излизащите по-късно топонимични монографии, само че подредени по-логично и прецизно.

Книгата на нашия заслужил археолог Васил Миков завършва един етап от развитието на нашата ономастична наука, на нейния основен дял топонимия, и бележи широкия обсег, дълбочина и научна прецизност на нейното истинско развитие.